



N.F.S. Grundtvigs tale ved elevsamling på Marielyst Højskole

Taler

Nikolai Frederik Severin
Grundtvig
Forfatter, teolog, digter

Dato

7. december 1857

Sted

Marielyst Højskole

Lysten driver Værket, det er et gammelt og det er et sandt Ord, og der er ingensteds, hvor det er klarere end i Skolen, saa det veed selv de allerdaarligste Skolemestere godt, saa at naar Børnene ingen Ting lærer hos dem, da siger de jo altid, det er Børnenes egen Skyld, for de er dovne eller skiødesløse, og har ingen Lyst til at lære noget; men naar saa alligevel de fleste Skolemestere vil have Børnene trukket ved Haarene eller drevet med Kroppen i Skole, og vil have Forældrene sat i Bøder, naar det ikke skeer, da viser det, at de bryder dem kun lidt om, enten Børnene lærer noget i Skolen eller ikke, naar de bare kommer der; saa de, tænker om Skole-Børnene ligesom en gammel Præst sagde om Kirkegængerne: de skal min Tro tilvands, enten de saa vil drikke eller ikke, for dermed viste han, at han kiendte godt det gamle Ord, man kan nok nøde et Faar til Vands, men ikke nøde det til at drikke, men at det laae ham ikke syn-derlig paa Hjerte, om hans Kirkegængere havde Gavn eller Skade af deres Uleilighed. Det er nemlig den store Ulykke baade ved den tvungne Kirkegang og ved den tvungne Skolegang, at man, langt fra at have noget Gavn, har megen Skade af den, enten man saa lærer noget deraf eller ikke, for det gaaer med Kundskab og Lærdom, ligesom det gaaer med Mad og Drikke, man vil nøde i Folk, det kommer let i Vrangstruben, eller det vamlers dog for dem, saa de kaster det op, saa snart som mueligt. Det sidste mener vel nu de fleste Skolemestere, er netop Dyden ved deres Lærdom, for derfor hører de jo Lexer hver Dag og holder Examen to Gange om Aaret for at Børnene skal ordenlig kaste op alt hvad man nødt i dem, for at Skolemesterne kan have noget for deres Umage, men de stakkels Børn har aabenbart kun ondt af det, og faaer let en saadan Modbydelighed for alt hvad der lugter ad Skole, at selv hvor de kunde lære noget godt, faaer de sjelden eller aldrig Lyst til at komme.

See, det er Grunden, hvorfor jeg i mange Aar har talt og skrevet alt hvad jeg

kunde for at de stakkels Børn kunde faae Lov til at skulke af Skole, naar de ingen Lyst havde til at komme der, thi jeg var vis paa, at derved tabde de intet, men derved fik Skolemesterne et godt Puf til at rette sig og holde saaledes Skole, at Børnene kunde have Lyst til at komme der, og derfor er det, jeg paa mine gamle Dage endelig har faaet denne lille Skole istand, hvor Ingen kommer, uden de har Lyst, hvor vi har Endeel at give bort, men intet at nøde bort, og hvor vi langt fra al ville have Folk til at kaste op hvad de har faaet førend de forlader os, beder dem endelig giemme det, for at have godt af det alle deres Dage.

Vel er det nemlig ingen Skole for Smaaborn, vi her har begyndt, men hvad vi kalder en Høiskole for Voxne, men deels maae vi dog fortælle de Voxne meget, som de egenlig skulde hørt i Skolen mens de var Smaabørn, fordi de sædvanlig ikke har hørt det i rette Tid, og deels er der meget, som alle Mennesker skulde vide Besked om, men som de først i Opvæksten kan lære med Lyst og blive modne til at fatte. Naar man nemlig vil have Folk til at lære med Lyst hvad der kan være dem til Nytte, da maa man rette sig efter deres Alder og Fatteevne, saa man ikke gierne siger dem videre Besked end de føler Trang til, og vilde derfor, naar de kunde faae Munden op, selv bede og spørge om, og det er, hvad De sagtens har hørt at Vorherre gjorde med sine Disipler, som han netop gav saameget, som de kunde bære, og slet ikke mere, skiødt han selv var alvidende.

Foruden Tvangen, der avler Modbydelighed istedenfor Lyst til at besøge Skolen, er det nu den store Ulykke, at man i alle vore Skoler baade for Smaabørn og for Voxne, har overlæst dem med hvad de ikke kunde bære, ja, som Vorherre sagde om de Skriftkloge bundet urimelig tunge Byrder til andre, som man ikke selv rørde med en Finger, og at man paa den anden Side gav baade de smaa og de Voxne lidt eller intet af hvad de baade kunde bære og bruge, baade nemme og giemme, baade finde Smug i og efterhaanden fordøie til sand Oplysning, især om det forunderlige Menneske-Liv, hvori vi alle, baade Gamle og Unge er delagtige.

I alle vore Børne-Skoler har det nemlig hidindtil været Ho-vedsagen at lære Børnene at læse, at skrive og at regne, og just fordi det blev betragtet som hele Skolesagen, eller dog som Hovedsagen, saa drev man ikke denne Børne-Læsning, Børne--Skrivning og Børne-Regning i Forhold til den Lyst dertil man kunde vente at finde i Barne-Alderen, eller med Hensyn paa den Nytte og Fornøielse, Børnene kunde ventes at faae deraf i det virkelige Liv, naar de voxde til, men man drev det for Læsnin-gens, Skrivningens og Regningens egen Skyld, der

skulde drives saavidt som mueligt, uden al Hensyn paa Børnenes Lyst og Nemme, eller paa den Nytte og Brug i Livet, de kunde ventes at faae.

Paa dennec Grundvold af død Læsning, stiv Skrivning og tom Regning, der skulde læres for deres egen Skyld, byggede man nu lavere eller højere Babels-Taarne af Bog-Kundskab i alle Skoler, enten de hedde Almue-Skoler, Borger-Skoler, lærde Skoler eller Universiteter og Høiskoler, saa man lærde fleer og fleer Bøger uden ad først paa Modersmaalet og siden paa fremmede Sprog, jo fleer, jo bedre, uden Spørgsmaal om, enten al denne Bogkundskab vilde være Menneske-Livet hos de Unge til Gavn eller Skade, til Svækkelse og Fristelse, eller til Bestyrkelse og Oplysning, saa alle de ypperste Høilærde og Skolemestere i Landet og deres kiæreste Disipler blev sædvanlig aldeles fremmede for det virkelige Menneske-Liv, der leves i Verden, kom enten til at foragt[e] det, som noget Grovt og Uklart, som det var under deres Værdighed at befatte sig med mere end høist nød-vendigt, eller viste sig dog saa uforstandige paa, at deres Keitet-hed og urimelige Indfald blev til et Ordsprog.

At nu dette var splittergalt det kan man see med et halvt Øie, saa det maa nødvendig blive ganske anderledes, naar vore Skoler skal besøges med Lyst af Børnene og Ungdommen, og naar de ikke istedenfor Gavn skal gjøre ubodelig Skade, thi det er ubodelig Skade naar Lysten til Oplysning svækkes isteden-for at vækkes og næres i Skolen, og naar de udlærte Disipler, der er som deres Mester, ikke bliver oplyste om Menneske-Livet, men bliver opblæste af tom Bogkundskab.

Men nu at sætte en god Skole istedenfor den slette, det er ingen let Sag, thi det er meget lettere at see det Gale, isaer naar det er splittergalt, end at ramme det Rette i alle Maader, saa Folk maae tage til Takke med hvad Huset formaaer, og bære over med store Mangler og mange Feiltagelser, isaer i Førstninen, til Erfaring har lært os meget meer end vi kan vide forud baade om den Lyst til sand Oplysning man kan forudsætte hos de Unge, der kommer frivillig til os, og om hvormeget det kan nytte at ville meddele de Unge til Oplysning af det menneskelige Liv og Levnet, de er kaldede til at føre.

Men skiøndt der saaledes i det Enkelte maa være mange Spørgsmaal som vi endnu ikke kan besvare, saa kan og skal vi dog i det Hele forudsætte, at de Unge, der frivillig kommer for at gaae i Skole hos os, har Lyst til sand Oplysning om Menneske-Livet hos dem selv og hvad der ligger dem nærmest, og at den

Oplysning, vi kan meddele de Unge om deres eget Modersmaal, og i det Hele om alt det Usynlige, der ligger dem nærmest, den vil aldrig være spildt, men komme dem alle til Nytt, kun meer eller mindre, eftersom de har Evne og gjør dem Flid for at fatte og bruge det ret.

See, derfor er det, vi i vor Skole især lægger Vind paa at anføre de Unge til at see med de Øine, og bruge de Sjæle-Evner, Vorherre har givet dem, til at tænke og tale ret paa deres eget Danske Modersmaal og til Bekiendskab med det Mærkværdigste, som vore egne Forfædre har enten gjort eller tænkt og sagt og sunget, for det veed vi, alle Danske Folk har godt af og skulde nødig undvære, hvad for daglige Sysler de saa end driver og hvad borgerlig Stilling, de saa end er eller kommer i.

Hvad de nødvendige Ting og Sysler angaaer, som i vort Danske Fæderneland ligger os nærmest, da tænker vel de fleste Folk nuomstunder, at dem skulde man især stræbe at give de Unge ret Oplysning om, men det er efter mine Tanker reent galt, thi dels er disse Ting og Sysler saa mangfoldige, at det vilde kun være en meget ubetydelig Deel deraf, man i en heel Vinter kunde oplyse de Unge om, deels kan man slet ikke hos de Unge forudsætte Lyst til at kiende enten det Hele eller de smaae Dele deraf, og endelig kan man umuelig enten om Steder eller Sysler i en Skole give de Unge nær saa god Besked, som de, naar de har Lyst og deres Opmærksomhed er vakt, kan skaffe dem selv ved at bese Stederne og tage Deel i Syslerne. Ved Skole--Oplysningen om alt Saadant vil der desuden sædvanlig være den slemme Hage, at Skolemester-Kundskaben derom er langt mere laant af Bøger end øst af Livs-Erfaringen og vil derfor jævnlig være aldeles uefterrettelig og vildsom.

Naar vi derfor gierne, saavidt Kraefterne og Tiden vil strække til, [vil] give de Unge en livlig Forestilling om Fædernelandets smukkeste og mærkværdigste Egne, om de vigtigste Sysler og Haandteringer, eller andet Saadant, da gjorde baade vi og de Unge bedst i at betragte det ikke fra den egentlige Nyttens men kun fra O[p]muntringens Side.

Kilde

Grundtvig, N.F.S. (1956). Taler paa Marielyst Højskole 1856-1871 (red. Steen Johansen). København. Nordisk Forlag. S. 96-97

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Højskolebevægelsen, Åbningstale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/ved-vinterskolens-aabning-1857>